

Marzena Autuchiewicz

(Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku)

ROZPRACOWANIE I LIKWIDACJA ODDZIAŁU STANISŁAWA ORŁOWSKIEGO „PIORUNA” W ŚWIETLE WYBRANYCH DOKUMENTÓW

Stanisław Orłowski urodził się w 1919 r. we wsi Przechodki-Fiedorowizna, gm. Sztabin, jako najstarsze z siedmiorga dzieci Antoniego i Bronisławy z Zacharewiczów. Do szesnastego roku życia mieszkał z rodzicami, którym pomagał w prowadzeniu gospodarstwa. W tym czasie ukończył siedem oddziałów szkoły powszechnej. W 1935 r. wstąpił do Wojska Polskiego i służył m.in. w Warszawskiej Brygadzie Pancerno-Motorowej na Marymoncie. Brał z nią udział w kampanii wrześniowej, którą zakończył w stopniu kaprała. Po ustaniu działań zbrojnych powrócił do rodzinnego domu¹.

Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w czerwcu 1941 r. i wkroczeniu wojsk niemieckich na ziemie pow. augustowskiego (dotąd okupowanych przez Sowieców), na terenie gm. Sztabin aktywną działalność rozpoczęła Chłopska Straż, następnie przemianowana na Bataliony Chłopskie. Stanisław Orłowski, ukrywający się dotąd przed Sowiecami, został członkiem tej organizacji i otrzymał ps. „Piorun”. Jesienią 1943 r. BCh podporządkowały się dowództwu Armii Krajowej². Stanisław Orłowski wraz z innymi żołnierzami „Chłostry” wszedł w skład 5. kompanii Komendy Obwodu AK

¹ B. Rychlewski, *Po dolinach i po wzgórzach... Monografia oddziału Jana Sadowskiego i Piotra Burdyna 1949–1952*, Warszawa 2007, s. 31; AZ IPN Bi, 157/286, Wniosek o udostępnienie dokumentów pokrzywdzonego dotyczący Stanisława Orłowskiego, złożony 10 VII 2003 r. przez Marię Kowalską (wnuczkę) w Delegaturze IPN w Olsztynie.

² P. Łapiński, *Podziemie niepodległościowe w pow. suwalskim i augustowskim w latach 1939–1944 (zarys dziejów)* [w:] *Oblawa augustowska (lipiec 1945 r.)*, red. J.J. Milewski, A. Pyżewska, Białystok 2005, s. 18.

Stanisław Orłowski
(fot. ze zbiorów Anny Sadowskiej)

MO w Augustowie pełnił do 23 kwietnia 1945 r., kiedy to w nocy zdezerterował ze służby wraz z sześcioma podległymi mu funkcjonariuszami. Mężczyźni udali się w okolice lasów wsi Balinka, gmina Sztabin, gdzie stacjonował oddział Armii Krajowej Obywatelskiej dowodzony przez Władysława Stefanowskiego ps. „Grom”. To przed nim złożyli przysięgę na wierność organizacji. Stanisław Orłowski w oddziale „Groma” pełnił funkcję prowiantowego, a także zajmował się zbieraniem informacji od okolicznej ludności na temat stacjonowania, uzbrojenia i ruchów wojsk oraz oddziałów MO⁶.

Już w drugiej połowie czerwca 1945 r. do oddziałów AKO stacjonujących w Puszczy Augustowskiej zaczęły nadchodzić meldunki o koncentracji w tym rejonie Wojsk

Augustów, dowodzonej przez ppor. rez. piech. Stanisława Świątkowskiego ps. „Upiór”, „Zapała”³.

W październiku 1944 r. linia frontu niemiecko-sowieckiego została ustalona na Biebrzy, Kanale Augustowskim, Czarnej Hańczy i dalej na północ po Giby i Sejny, tym samym wschodnia część powiatu augustowskiego została zajęta przez wojska sowieckie. Na terenach „wyzwolonych” przez Armię Czerwoną zaczęła instalować się nowa władza. W gminach Sztabin, Lipsk i Jaminy powstały posterunki Milicji Obywatelskiej. W Sztabinie w początkowym okresie swoje siedziby miały również Starostwo Powiatowe i Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego⁴.

W listopadzie 1944 r. Stanisław Orłowski – z rozkazu przełożonych – zgłosił się do pracy w nowo utworzonym Posterunku MO w Jaminach. Po wkroczeniu wojsk sowieckich w styczniu 1945 r. do Augustowa został przeniesiony na stanowisko komendanta gmachu Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w tym mieście⁵. Służbę w KP

³ Stanisław Świątkowski, s. Władysława, ur. 30 IX 1912 r. w Augustowie. Przed wojną pracował jako nauczyciel. Dowódca 5. kompanii Obwodu AK Augustów, aresztowany w połowie listopada 1944 r. przez Sowieców i wywieziony do ZSRS. AIPN Bi, 019/126/1, Charakterystyki nr 92, 98, Komenda Obwodu Augustów AK-WiN. Kwestionariusze osobowe, s. 260; K. Krajewski, T. Łabuszewski, *Białostocki Okręg AK-AKO VII 1944–VIII 1945*, Warszawa 1997, s. 441–442.

⁴ K. Krajewski, T. Łabuszewski, *op. cit.*, s. 442–443.

⁵ AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Stanisława Orłowskiego; AZ IPN Bi, 157/286, Wniosek o udostępnienie dokumentów pokrzywdzonego dotyczący Stanisława Orłowskiego, złożony 10 VII 2003 r. przez Marię Kowalską (wnuczkę) w Delegaturze IPN w Olsztynie.

⁶ AIPN Bi, 019/8, Charakterystyka bandy terrorystyczno-rabunkowej „Pioruna”–„Gabrysia”–„Lota”. Materiały pomocnicze, s. 16.

Wewnętrznych NKWD i Armii Czerwonej. Oddziały Obwodu AKO Augustów otrzymały rozkaz ewakuacji w kierunku południowo-zachodnim, na tereny Obwodu Grajewo. Jednak do Władysława Stefanowskiego ps. „Grom” albo ten rozkaz nie dotarł, albo uważał on, że zgromadzone wojska nie są w stanie dokładnie przeczesać augustowskich lasów. Jego oddział pozostał w okolicach wsi Rygol. Już w pierwszych dniach oblawy jednostki Armii Czerwonej i Wojsk Wewnętrznych NKWD zorientowały się, że na północno-wschodnim skraju Puszczy Augustowskiej stacjonuje duża grupa żołnierzy AK (w tym czasie siły „Groma” liczyły około 200 osób). Partyzanci zostali otoczeni, a kilkakrotne próby wydostania się z okrążenia zakończyły się niepowodzeniem. Większość żołnierzy „Groma” poległa w walce lub została aresztowana przez Sowieców, a ich losy do tej pory nie zostały wyjaśnione⁷. Tylko nielicznym udało się wydostać z zasadzki, wśród nich znalazł się Stanisław Orłowski. Los jednak nie oszczędził jego rodziny. W trakcie oblawy augustowskiej aresztowano jego ojca Antoniego i brata Mieczysława⁸. „Piorun” wrócił w rodzinne strony i zaczął ukrywać się w lasach na terenie gminy Sztabin. Wkrótce nawiązał kontakt z innymi żołnierzami podziemia ocalałymi z oblawy. Wiosną 1946 r. udało mu się zorganizować własny oddział, który chociaż składał się z osób wywodzących się ze środowiska akowskiego, to jednak nie wszedł w struktury AKO, a następnie WiN⁹. Skład oddziału zmieniał się w różnych okresach. Najliczniejszy był wiosną 1949 r., kiedy tworzyło go sześć osób, natomiast jesienią tego roku wchodziło doń tylko czterech partyzantów. Oprócz Stanisława Orłowskiego „Pioruna” (używał również pseudonimu „Cygan”) w jego skład wchodził: Bronisław Orłowski ps. „Kania”, „Fajfa”, „Wuja”¹⁰; Edward Łazarski ps. „Biedak”, „Rodak”¹¹; Edward Kunda ps. „Biały”¹²; Czesław Kunda ps. „Słowik”¹³; Stanisław Joka ps. „Czyżyk”¹⁴; Tadeusz Tomaszewski ps. „Wacek”¹⁵ oraz Teodor Kunda¹⁶.

⁷ K. Krajewski, T. Łabuszewski, *op. cit.*, s. 476–477.

⁸ *Zaginieni w oblawie augustowskiej – lipiec 1945 r.*, Białystok 2005, s. 28.

⁹ P. Łapiński, *Polskie podziemie niepodległościowe w województwie białostockim 1944–1956* [w:] *Atlas podziemia niepodległościowego 1944–1956*, red. R. Wnuk, S. Poleszak, A. Jaczyńska, M. Ślądka, Warszawa–Lublin 2007, s. 86, 102.

¹⁰ Bronisław Orłowski, ur. w 1910 r. we wsi Jasionowo. Zabity 14 X 1949 r. w czasie likwidacji oddziału „Pioruna” przez funkcjonariuszy MO, UB i KBW. AIPN Bi, 012/1211/2, Banda „Pioruna”, k. 19.

¹¹ Edward Łazarski. Jego ojciec, Michał Łazarski, był senatorem V kadencji w latach 1938–1939. Zabity 14 X 1949 r. w czasie likwidacji oddziału „Pioruna” przez funkcjonariuszy MO, UB i KBW. *Ibidem*.

¹² Edward Kunda, ur. w 1926 r. w Jaminach. Od listopada 1944 r. w MO. W kwietniu 1945 r. zdezerterował. Członek oddziału „Pioruna”. W czerwcu 1949 r. opuścił oddział i wyjechał do Szczecina, skąd udało mu się przedostać do Szwecji. AIPN Bi, 212/5325, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Tadeusza Tomaszewskiego; AIPN Bi, 144/842, Akta osobowe Edwarda Kundy.

¹³ Czesław Kunda, ur. 29 I 1921 r. w Jaminach. W 1945 r. został deportowany do ZSRS, do Polski wrócił w 1947 r. Wyjechał do Szczecina, gdzie podjął pracę w porcie. Bez powodzenia próbował przedostać się do Szwecji. W 1949 r. powrócił w rodzinne strony i zaczął ukrywać się wspólnie z Orłowskim. Zginął 14 X 1949 r. w czasie likwidacji oddziału „Pioruna”. AIPN Bi, 212/3153, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Teodora Kundy.

¹⁴ Stanisław Joka, ur. 27 IX 1929 r. w Jaminach. W lutym 1949 r. wstąpił do oddziału „Pioruna”. W lipcu 1949 r. wyjechał do Szczecina, następnie do Wrocławia, a potem do Świdnicy. W tym czasie posługiwał się nazwiskiem Edmund Janowicz. Na początku 1951 r. powrócił do Szczecina, skąd próbował uciec za granicę. 13 II 1951 r. został zatrzymany na statku w porcie szczecińskim. W czerwcu 1951 r. Sąd Powiatowy w Szczecinie skazał go na trzy lata więzienia. W trakcie rozprawy ujawnił swoje

Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Augustowie już od momentu powstania oddziału „Pioruna” podejmował próby jego rozbicia. Na obszarze działania oddziału rozpoczęto budowę siatki tajnych informatorów, inwigilacji poddano bliższą i dalszą rodzinę oraz znajomych i przyjaciół Stanisława Orłowskiego¹⁷. W szczególności trudnej sytuacji znalazła się jego żona Jadwiga z dwiema małutkami córeczkami – Anną i Heleną. Funkcjonariusze UB nękali ją ciągłymi rewizjami, była bita zarówno ona, jak i dzieci, cały jej dobytek był systematycznie niszczone: wybijano szyby w oknach, rozbito piece, zerwano podłogi i dach domu. Taka sytuacja trwała do października 1948 r., kiedy to nakazano Jadwidze Orłowskiej opuścić razem z dziećmi wieś Fiedorowiznę¹⁸. Zamieszkała w Skulsku w województwie poznańskim. W rodzinne strony pozwolono jej powrócić dopiero latem 1953 r.¹⁹

Jesienią 1949 r. „bezpiece” udało się nakłonić do współpracy Józefa Kuźbiela – dawnego znajomego Stanisława Orłowskiego. Kuźbiel, podobnie jak „Piorun”, był żołnierzem AK i dezerterskim z MO. Nadano mu ps. „Świerk” i skierowano do oddziału z zadaniem rozpoznania jego miejsca stacjonowania²⁰. Dzięki informacjom otrzymanym od agenta ps. „Świerk” udało się ustalić miejsce pobytu grupy w okolicach Osady Klonowo. W nocy z 13 na 14 października 1949 r. żołnierze Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, funkcjonariusze UB i MO zorganizowali obławę. W jej wyniku zabito C. Kundę, E. Łazarskiego i B. Orłowskiego, a T. Kunda został aresztowany. W ręce UB trafiła też znaczna część uzbrojenia grupy²¹. S. Orłowskiemu udało się wymknąć z obławy, ponieważ nie nocował z członkami swojego oddziału. Po udanej akcji PUBP w Augustowie przeprowadził masowe aresztowania wśród współpracowników i członków rodziny oddziału „Pioruna”. Zatrzymano m.in. leśniczego i gajowych z Nadleśnictwa Białobrzegi, którzy pozwalali Orłowskiemu na sprzedaż okolicznej ludności drzewa. Łącznie aresztowano czterdzieści pięć osób²². Akcja miała na celu odcięcie wszelkich środków pomocy osamotnionemu „Piorunowi”.

prawdziwe nazwisko. WSR w Białymstoku 28 V 1952 r. skazał go na dziesięć lat więzienia. AIPN Bi, 07/1256, Akta kontrolne w sprawie przeciwko Stanisławowi Joce.

¹⁵ Tadeusz Tomaszewski, ur. 5 IX 1930 r. w Jaminach. Członek oddziału „Pioruna”. W maju 1949 r. opuścił oddział, wyjechał do Świdnicy i przez trzy miesiące pracował jako pomocnik monter w radiowęźle. Następnie wyjechał do Wrocławia. Tam pod nazwiskiem Zygmunt Kalinowski rozpoczął naukę w szkole. Po dwóch latach został skierowany do Studium Przygotowawczego Szkoły Inżynierskiej w Szczecinie. 29 VI 1953 r. został aresztowany w Szczecinie przez funkcjonariuszy WUBP w Białymstoku. WSR w Białymstoku 17 XII 1953 r. skazał go na dziesięć lat więzienia. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku, we Wronkach i w Strzelcach Opolskich. Z więzienia został zwolniony 15 VIII 1957 r. AIPN Bi, 212/5325, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Tadeusza Tomaszewskiego.

¹⁶ Teodor Kunda, ur. 7 X 1931 r. w Jaminach. Do oddziału „Pioruna” wstąpił w 1949 r. Aresztowany przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie w trakcie obławy na członków oddziału „Pioruna”. WSR w Białymstoku 16 III 1950 r. skazał go na pięć lat pozbawienia wolności. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku, we Wronkach, w Ośrodku Pracy Więźniów w Jaroszwowie i w Sosnowcu. Zwolniony w 1953 r. AIPN Bi, 212/3153, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Teodora Kundy.

¹⁷ AIPN Bi, 012/1211/1, Banda „Pioruna”, k. 41–42.

¹⁸ B. Rychlewski, *Ubeckie metody*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 2, s. 63.

¹⁹ AZ IPN Bi, 225/214, Wniosek o udostępnienie dokumentów pokrzywdzonego dotyczący Jadwigi Orłowskiej, złożony 23 II 2005 r. w siedzibie IPN w Białymstoku.

²⁰ B. Rychlewski, *Po dolinach...*, s. 31.

²¹ AIPN Bi, 012/1211/2, Banda „Pioruna”, k. 23.

²² *Ibidem*, k. 27.

Po rozbiściu oddziału Stanisław Orłowski powrócił w okolice wsi Fiedorowizna. Jedną z jego ziemianek była zlokalizowana w pobliżu zabudowań jego matki Bronisławy Orłowskiej. Przez pewien czas ukrywał się sam, ale już w połowie 1950 r. nawiązał kontakt z ukrywającymi się na terenie gminy Lipsk Eugeniuszem Gołębińskim ps. „Gabryś”²³ i Edmundem Krysiukiem ps. „Lot”²⁴. Razem udało im się przeprowadzić kilka akcji. Współpraca z „Gabrysiem” i „Lotem” nie trwała jednak długo. Już jesienią 1950 r. Stanisław Orłowski znowu zaczął ukrywać się sam²⁵. W tym też czasie PUBP w Augustowie w celu ujęcia „Pioruna” utworzył dwie grupy operacyjne składające się z funkcjonariuszy UB i MO. Jedną z grup działała na terenie gminy Lipsk, a druga – na terenie gminy Sztabin. Miały one za zadanie zbudowanie siatki agenturalnej na podległym sobie terenie oraz prowadzenie obserwacji osób współpracujących zarówno z „Piorunem”, jak i „Gabrysiem” i „Lotem”²⁶. Działania obu grup nie przyniosły jednak zamierzonych rezultatów. Pod koniec 1951 r. lub na początku 1952 r. Stanisław Orłowski dołączył do oddziału Edwarda Topczewskiego ps. „Toporek”, działającego na pograniczu powiatów białostockiego i sokólskiego. Pozostał w nim do końca sierpnia 1952 r. Latem funkcjonariuszom WUBP w Białymstoku udało się pozyskać do współpracy Edwarda Koźbiela – jednego z pomocników oddziału „Toporka”. Koźbiel próbował zerwać kontakty z UB, wstąpił do oddziału Topczewskiego, a potem ukrywał się indywidualnie. „Bezpieka” wpadła jednak na jego trop. Podczas śledztwa wskazał miejsce postoju oddziału. Rankiem 30 sierpnia 1952 r. żołnierze KBW i funkcjonariusze UB otoczyli zabudowania Henryka Gniedziejki w Kolonii Pokośno, w których przebywali Edward Topczewski, Stanisław Orłowski i nieznanymi z nazwiska Czesław „Curzoniak”. Po półgodzinnej walce wszyscy partyzanci zginęli – prawdopodobnie popełnili samobójstwo²⁷.

²³ Eugeniusz Gołębiński ps. „Gabryś”, ur. 26 XII 1919 r. we wsi Smolewo, pow. Ostrów Mazowiecka. Żołnierz AK, od 1945 r. w oddziale Stanisława Siedleckiego ps. „Klon”, „Wierny”. W kwietniu 1947 r. ujawnił się przed komisją amnestijną w Augustowie. Po ujawnieniu wyjechał do Czyżewa, gdzie jego ojciec pracował jako leśniczy. W sierpniu 1947 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy PUBP w Wysokiem Mazowieckiem, jednak udało mu się uciec z konwoju. Wyjechał do Gdyni, gdzie pracował w zakładzie fotograficznym. Zagrożony aresztowaniem powrócił na teren powiatu augustowskiego i od kwietnia 1949 r. ukrywał się z Edmundem Krysiukiem. Wkrótce zorganizowali oni pięcioosobowy oddział. Przez pewien czas współpracował z nimi Stanisław Orłowski. W 1951 r., już po odejściu Orłowskiego, współpracował przez kilka miesięcy z oddziałem Piotra Burdyna. W połowie 1952 r. na skutek operacji MBP Eugeniusz Gołębiński został wyprowadzony z oddziału i pod fałszywym nazwiskiem przewieziony do Warszawy. Tam w grudniu 1952 r. został aresztowany. WSR w Białymstoku 9 XI 1953 r. skazał go na karę śmierci. Wyrok został złagodzony do piętnastu lat więzienia. Zwolniony warunkowo 7 III 1959 r. B. Rychlewski, *Po dolinach...*, s. 30–32.

²⁴ Edmund Krysiuk ps. „Lot”, ur. 20 II 1920 r. w USA. Od 1942 r. żołnierz AK. W 1944 r. aresztowany przez Sowieców i deportowany do ZSRS. Do Polski powrócił w 1945 r. i nawiązał kontakt z oddziałem Stanisława Siedleckiego ps. „Klon”, „Wierny”. Ujawnił się w 1947 r. w Warszawie. Po ujawnieniu pracował w Lęborku, a następnie jako gajowy na terenie powiatu oleckiego. Zagrożony aresztowaniem powrócił w rodzinne strony i zaczął się ukrywać. W 1949 r. nawiązał kontakt z Eugeniuszem Gołębińskim, z którym wspólnie zorganizowali pięcioosobowy oddział. W 1951 r. na kilka miesięcy oddział „Gabryśia”–„Lota” nawiązał współpracę z oddziałem Piotra Burdyna. W czerwcu 1952 r. na skutek kombinacji MBP został wyprowadzony z oddziału i pod fałszywym nazwiskiem wywieziony do Warszawy, gdzie w grudniu 1952 r. został aresztowany. WSR w Białymstoku 9 XI 1953 r. skazał go na karę śmierci. W 1954 r. kara została złagodzona do piętnastu lat więzienia. *Ibidem*, s. 32–33.

²⁵ K. Pasiuk, *Ostatni „leśni” Suwalszczyzny. Oddział „Bladego” – Burdyna*, Sejny 2002, s. 43.

²⁶ AIPN Bi, 012/1211/1, Banda „Pioruna”, k. 36.

²⁷ P. Łapiński, *Topczewski Edward [w:] Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 4, Kraków–Warszawa–Wrocław 2010, s. 635–638; D. Kaszlej, Z. Kaszlej, *Rec.: K. Pasiuk*,

* * *

Prezentowane w niniejszej pracy dokumenty z lat 1946–1952 pochodzą z akt o sygnaturze IPN Bi 012/1211/1–4, opatrzonych tytułem „Banda «Pioruna»” i przechowywanych w Archiwum Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku. Powstały one w ramach założonej jesienią 1949 r. przez Referat III²⁸ PUBP w Augustowie sprawy agenturalnego rozpracowania o kryptonimie „L-200”, która dotyczyła Stanisława Orłowskiego, Bronisława Orłowskiego i Edwarda Kundy. Po likwidacji oddziału w 1949 r. i nawiązaniu przez Stanisława Orłowskiego współpracy z Eugeniuszem Gołębińskim i Edmundem Krysiukiem została założona na nich nowa sprawa o kryptonimie „Piorun”. Należy też wspomnieć, że od lata 1949 r. PUBP w Augustowie prowadził oddzielne rozpracowanie Eugeniusza Gołębińskiego i Edmunda Krysiuka o kryptonimie „Gołębie”²⁹. Materiały wszystkich powyższych spraw połączono w akta o sygnaturze DO-44871, a w 1982 r. uporządkowano i skomasowano je w czterech tomach. Podczas porządkowania z akt wyłączono dokumenty techniki operacyjnej oraz nieprzedstawiające wartości operacyjnej, m.in. korespondencję³⁰. Opracowane w ten sposób tomy przekazano do Archiwum Urzędu Ochrony Państwa, skąd trafiły do Oddziału IPN w Białymstoku.

Z tych akt na potrzeby publikacji wybrano sześć dokumentów. W doborze materiałów autorka kierowała się dwoma kryteriami. Pierwsze miało na celu przedstawienie historii działalności niepodległościowej Stanisława Orłowskiego, natomiast drugie miało pokazać metody działania organów bezpieczeństwa, m.in. stosowanie różnego rodzaju kombinacji operacyjnych oraz dóbr i sposoby werbunku tajnych informatorów.

W dokumentach uwspółcześniono ortografię i interpunkcję. Ujednolicono pisownię nazwisk i nazw miejscowości, w przypadkach niebudzących wątpliwości prawidłowy zapis został wprowadzony do tekstu, natomiast błędny zapis z oryginału przeniesiono do przypisu. Uzupełnienia w tekście źródłowym zostały umieszczone w nawiasach kwadratowych. Większość osób występująca w dokumentach została zidentyfikowana w przypisach biograficznych. Głównymi źródłami do ich opracowania okazały się akta osobowe funkcjonariuszy (lub w przypadku ich braku karty ewidencyjne), akta Wojskowego Sądu Rejonowego w Białymstoku oraz charakterystyki organizacji niepodległościowych opracowane przez aparat bezpieczeństwa.

Ostatni „leśni” Suwalszczyzny. Oddział „Błatego” – Burdyna, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” 2003, t. 3, s. 195.

²⁸ W tym czasie pion III aparatu bezpieczeństwa odpowiedzialny był za walkę z podziemiem niepodległościowym.

²⁹ AIPN Bi, 019/8, Charakterystyka bandy terrorystyczno-rabunkowej „Pioruna”–„Gabrysia”–„Lota”. Materiały pomocnicze, s. 8–9.

³⁰ AIPN Bi, 012/1211/1, Banda „Pioruna”, k. B (s. 6–7).

TEKST ŹRÓDŁA

Nr 1

1946 lipiec 5, Augustów – Protokół przesłuchania podejrzanego Zygmunta Maciejewskiego przez oficera śledczego PUBP w Augustowie Piotra Czyżewskiego dotyczący dezercji funkcjonariuszy MO z KP MO w Augustowie w kwietniu 1945 r.

Augustów, dnia 5 VII 1946 r.

Oficer śledczy Pow[iatowego] Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Augustowie sierżant Czyżewski Piotr¹ przesłuchiwał niżej wymienionego w charakterze świadka podejrzanego o popełnienie przestępstwa z art. 118 § 1 i 2 w związku z art. 115 § 1 i 2 KKWP, w związku z art. 86 § 2 KKWP², który po wyjaśnieniu, jakie przestępstwo jest mu zarzucane, oraz po pouczeniu o prawie odmowy odpowiedział na zadane mu pytania, zeznał, co następuje:

Nazwisko i imię: Maciejewski Zygmunt³,
Data urodzenia: 20 V 1918 r.; imiona rodziców: Symforian i Wiktoria;
Miejsce urodzenia: Osada Okolno, gm. Lipsk, pow. Augustów;
Obywatelstwo: polskie; wyznanie: rzym[sko]kat[olickie]; zajęcie: rolnik-robotnik;
Wykształcenie: cztery kl[asy] szkoły powszechnej;
Stan rodzinny: kawaler; stan majątkowy: nie posiada;
Służba wojskowa: nie służył; odznaczenia i ordery: nie posiada;
Poprzednia karalność: ze słów nie karany.

Pyt.: Opowiedzcie, w jakich okolicznościach opuściliście swoje stanowisko służbowe, względnie swoją jednostkę jako funkcjonariusz Milicji Ob[ywatelskiej] w Augustowie?

Odp.: Było to mniej więcej w połowie miesiąca kwietnia 1945 r. (daty dokładnie nie przypominam), kapral Orłowski^a Stanisław z okolic Jamin, z jakiej wsi dokładnie nie

^a W tekście: Ostrowski.

¹ Piotr Czyżewski, ur. 1 I 1904 r. w Kamionce Starej, pow. Augustów. Ukończył siedem oddziałów szkoły powszechnej. Od 2 IV 1945 r. młodszy oficer śledczy PUBP w Augustowie; 10 X 1946 r. delegowany na sześciomiesięczny kurs do Centralnej Szkoły MBP w Łodzi; od 6 V 1947 r. starszy referent PUBP w Grajewie; 1 IX 1949 r. zwolniony dyscyplinarnie z pracy za to, że w 1946 r. przyjął łapówkę od rodziny aresztowanego członka WiN i umorzył wobec niego dochodzenie. AIPN Bi, 99/97, Akta osobowe Piotra Czyżewskiego.

² Art. 115 § 1 i 2 oraz art. 118 § 1 i 2 KKWP dotyczą uchylania się od obowiązku wojskowego, natomiast art. 86 § 2 KKWP dotyczy osób usiłujących zmienić przemocą ustrój państwa polskiego. DzU, 1944, nr 6, poz. 27.

³ Zygmunt Maciejewski, ur. 20 V 1918 r. w Okolnie. Ukończył cztery oddziały szkoły powszechnej. Od 21 IX 1944 r. w MO. W nocy z 22 na 23 IV 1945 r. zdezerterował z KP MO w Augustowie i wstąpił do AK pod komendę Władysława Stefanowskiego ps. „Grom”. Po rozbięciu oddziału w lipcu 1945 r. ukrywał się, a we wrześniu 1945 r. ujawnił się na Posterunku MO w Lipsku. Aresztowany 9 VI 1946 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie. Sprawę umorzono. AIPN Bi, 019/116/3, Charakterystyka nr 92 AK-AKO Augustów, s. 158; AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Zygmunta Maciejewskiego.

wiem, wieczorem zebrał sześciu milicjantów w sali komendy powiatowej i powiedział: „Wszędzie posterunki porozbijali partyzanci⁴ i przyjdą do Augustowa, więc musimy opuścić służbę w milicji i iść do domu”. Przy tym powiedział nam, ażeby przyszykować się, swoje rzeczy zabrać, swoją broń, bo zaraz pójdziemy. Po upływie czasu, gdy byliśmy gotowi, opuściliśmy komendę pow[iatową], zabierając każdy swoją broń⁵. Wychodząc na ulicę, Orłowski coś powiedział do stojącego na warcie Anaszki Józefa⁶, który opuścił swój posterunek i razem z nami udał się do szosy prowadzącej na Sztabin. Po drodze Orłowski Stanisław oświadczył nam, że pójdziemy do lasu i połączymy się z organizacją AK, na co wszyscy zgodzili się. Ja miałem karabin niemiecki, n[ume]r[r]u nie pamiętam, i około pięćdziesięciu szt[uk] amunicji. Orłowski Stanisław miał automat, Anaszko Józef posiadał karabin rosyjski, miejsce jego pochodzenia nie jest mi wiadome. Sadowski Marian⁷ był z automatem, pochodził z okolic Jamin. Piktel⁸, imienia nie pamiętam, pochodził także z okolic Jamin, posiadał karabin, lecz jaki – nie pamiętam. Kalisz Bolesław⁹ ze wsi Hruskie posiadał karabin i siódmy¹⁰ pochodził ze wsi Serwy, lecz nazwiska jego nie pamiętam, posiadał karabin. Zaszliśmy wszyscy do lasu koło wsi Balinka, gdzie stacjonował obóz org[anizacji] AK pod d[owó]dztwem „Groma”¹¹, odebrał od nas przysięgę na wierność org[anizacji] AK, nadał nam pseudonimy i przeznaczył do drużyny. Ja otrzymałem ps. „Kanarek” i przydzielony zostałem do piątej drużyny pod dowództwem „Wróbla”¹², nazwiska nie znam.

⁴ W pow. augustowskim do końca kwietnia 1945 r. przestało istnieć sześć z siedmiu funkcjonujących dotychczas posterunków MO: w Jaminach, Kolnicy, Sztabinie, Lipsku, Raczkach i Szczebrze-Olszance. Ich załogi rozeszły się do domów. Ocalał tylko Posterunek MO w Bargłowie. K. Krajewski, T. Łabuszewski, *op. cit.*, s. 457.

⁵ Dezerterzy zabrali ze sobą łącznie 1 rkm sowiecki, 1 automat sowiecki i 5 kbk sowieckich. AIPN Bi, 045/2054/1, Kronika wydarzeń z terenu pow. Augustów w latach 1944–1945, s. 35.

⁶ Józef Anaszko, ur. 1 III 1921 r. w Wiacie, pow. Braclaw. Ukończył siedem oddziałów szkoły powszechnej. Od 31 I 1945 r. w KP MO w Augustowie. AIPN Bi, 144/346, Akta osobowe Józefa Anaszki.

⁷ Marian Sadowski, ur. 12 VI 1925 r. w Jaminach, pow. Augustów. Ukończył trzy klasy gimnazjum. Od 11 IX 1944 r. w MO. Pełnił funkcję referenta personalnego w KP MO w Augustowie. Po zdezerterowaniu ze służby wstąpił do oddziału AKO „Korzenia”. Ujawnił się w 1947 r. AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Mariana Sadowskiego; AIPN Bi, 019/116/3, Charakterystyka nr 92 AK-AKO Augustów, s. 167.

⁸ Zygmunt Piktel, ur. 5 X 1926 r. w Sulejówku. Ukończył siedem oddziałów szkoły powszechnej. Od 6 XII 1944 r. w KP MO w Augustowie. Po dezercji z MO wstąpił do oddziału Wacława Grzywińskiego ps. „Szpak”, w którym pełnił funkcję kierownika samoobrony Obwodu nr 5. Posługiwał się ps. „Palant”. W 1947 r. ujawnił się i wyjechał do Szczecina. AIPN Bi, 144/1114, Akta osobowe Zygmunta Piktela; AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Zygmunta Piktela.

⁹ Bolesław Kalisz, ur. w 1914 r. Topiłówce, pow. Augustów. Ukończył cztery oddziały szkoły powszechnej. Od 23 XI 1944 r. w MO. Po dezercji z MO wstąpił do AKO. Aresztowany w lipcu 1945 r. w czasie obławy augustowskiej i wywieziony do ZSRS. AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Bolesława Kalisza.

¹⁰ Józef Śluziński, ur. 7 VI 1913 r. w Dalnym Lesie, pow. Augustów. Ukończył pięć oddziałów szkoły powszechnej. Od 19 II 1945 r. w MO. Po dezercji wstąpił do AKO. Zabity w lipcu 1945 r. w czasie obławy augustowskiej. AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Józefa Śluzińskiego; AIPN Bi, 045/2054/1, Kronika wydarzeń z terenu pow. Augustów w latach 1944–1945, s. 35.

¹¹ Władysław Stefanowski ps. „Grom”, ur. 14 VIII 1911 r. we wsi Wojciech, gm. Szczebro-Olszanka, pow. Augustów. Od marca 1942 r. należał do AK, gdzie pełnił funkcję dowódcy oddziału samoobrony. Zginął w lipcu 1945 r. w okolicach jeziora Brożane w trakcie obławy augustowskiej. AIPN Bi, 019/116/1, Charakterystyka nr 92 nielegalnej organizacji Armia Krajowa Obywatelska. Komenda Obwodu na pow. Augustów, woj. białostockie, s. 77–82.

Pyt.: Z ilu osób składał się wasz, względnie obóz „Groma”?

Odp.: Obóz „Groma” składał się [z] około sześćdziesięciu ludzi.

Pyt.: Ile drużyn liczył ten obóz?

Odp.: Obóz ten liczył pięć drużyn po dwudziestu ludzi.

Pyt.: Jaki był skład dowództwa obozu „Groma”?

Odp.: Skład dowództwa obozu „Groma” nie jest mi dobrze znany, wiem tylko, że prócz „Groma” był jego z[astęp]ca „Stary”¹³ – nazwiska nie znam, pochodził z Augustowa, chodził zawsze z „Gromem”, „Kula”¹⁴ – nazwiska ani miejsca jego pochodzenia nie wiem, też był zawsze z „Gromem”, „Żmija”¹⁵ – tak samo mi nie znajomy.

Pyt.: W jaką broń uzbrojony był obóz „Groma”?

Odp.: Obóz „Groma” uzbrojony był w karabiny, automaty, granaty, niektórzy mieli i pistolety, i cztery rkm.

Pyt.: Opowiedzcie swoją działalność w obozie „Groma”.

Odp.: Moja działalność w bandzie „Groma” była następująca: chodziłem na ćwiczenia wojskowe, słuchałem wykładów o broni, jak zachować się i bronić w razie napadu na obóz Wojska Polskiego [funkcjonariuszy Urzędu] Bezpieczeństwa i Milicji [Obywatelskiej], pełniłem wartę w obozie, czyściłem kartofle przy kuchni i inne roboty.

Pyt.: Skąd były dostarczane produkty żywnościowe do obozu?

Odp.: Produkty żywnościowe były dostarczane z wiosek, które były rekwirowane od ludności.

Pyt.: Kto dostarczał, względnie rekwirował, produkty żywnościowe od ludności wiejskiej?

Odp.: Po produkty żywnościowe jeździli członkowie obozu i rekwirowali je od ludności wiejskiej.

Pyt.: Jakie produkty były zabierane od ludności?

Odp.: Od ludności były zabierane różne produkty, jak: mięso, słonina, mąka, groch, chleb, świnie, czasem jałówki, prócz tego ubranie, bielizna, rowery, a nawet i konie.

Pyt.: Ile razy jeżdżono na takie rabunki z obozu?

Odp.: Podczas mojego pobytu w obozie (od połowy kwietnia do końca lipca 1945 r.) z obozu na rabunki jeżdżono dwa razy do trzech razy w miesiącu.

Pyt.: Powiedzcie, ile razy wy braliście udział w rabunkach żywności od ludności wiejskiej?

¹² Józef Miluć, ur. 27 X 1917 r. we wsi Strzelcowizna, pow. Suwałki. W 1945 r. wstąpił do oddziału Wacława Sobolewskiego ps. „Skała”, a następnie przeszedł do oddziału Władysława Stefanowskiego ps. „Grom”. Po rozbięciu grupy „Groma” w czasie oblawy augustowskiej przeszedł do oddziału Aleksandra Kowalewskiego ps. „Bęben”. Ujawnił się 25 IV 1947 r. Aresztowany przez funkcjonariuszy PUBP w Suwałkach 9 V 1948 r. WSR w Białymstoku 30 VII 1948 r. skazał go na osiem lat więzienia. 9 VI 1953 r. zwolniony. AIPN Bi, 212/2215, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Józefa Milucia. Zob. B. Rychlewski, *Po dolinach...*, s. 35–36.

¹³ Wacław Piekarski, ur. 31 VII 1907 r. we wsi Jasionowo, pow. Augustów. Pełnił funkcję szefa obozu „Groma”. AIPN Bi, 045/163, Skorowidz elementu podejrzanego, poz. 1-p, k. 65.

¹⁴ Chodzi o Jerzego Michalskiego. AIPN Bi, 019/116/3, Charakterystyka nr 92 AK-AKO Augustów, s. 84. W białostockim zasobie archiwalnym nie odnaleziono materiałów dotyczących Jerzego Michalskiego ps. „Kula”.

¹⁵ Chodzi o osobę o nazwisku Kukowski. *Ibidem*, s. 84. W białostockim zasobie archiwalnym nie odnaleziono materiałów dotyczących Kukowskiego ps. „Żmija”.

Odp.: Ja udziału w rabunkach żywności od ludności wiejskiej nie brałem ani razu.

Pyt.: Powiedzcie, jaki cel był organizacji AK.

Odp.: Celem organizacji AK było zorganizowanie jak największej ludności i obalenie przemocą obecnego ustroju państwa polskiego, by w ten sposób otworzyć drogę dla emigracyjnego rządu, który był w Londynie, do objęcia władzy w Polsce.

Pyt.: Jak długo byliście w czynnych oddziałach leśnych org[anizacji] AK?

Odp.: Ja w czynnych oddziałach leśnych org[anizacji] AK byłem od czasów mej dezercji z Milicji Obywatelskiej – od połowy miesiąca kwietnia 1945 r. do połowy sierpnia 1945 r., w tym czasie, kiedy obóz nasz zmieniał miejsce postoju z Królowej Wody w kierunku Sejnu z powodu przeprowadzonej kampanii po likwidacji band, obóz nasz został otoczony przez wojska, wobec tego nie mogliśmy w walce pokonać przeważającej siły wojska i zmuszeni byliśmy ratować się ucieczką, gdzie kto może. Ja zaś zdołałem zbiec, co się stało z resztą członków obozu, tego nie wiem. Po rozbięciu obozu powróciłem do wsi Gruszki, do domu, i do czasu mego aresztowania pozostawałem w domu.

Pyt.: Gdzie jest wasz karabin, który zabraliście z komendy MO w Augustowie podczas dezercji?

Odp.: Karabin, który zabrałem z komendy MO w Augustowie podczas dezercji, rzuciłem w lesie, gdy uciekałem podczas okrążenia przez wojska naszego obozu, rzuciłem dlatego, by łatwiej przejść do domu i nie być schwytanym przez wojsko.

Pyt.: Do jakiego czasu należeliście do org[anizacji] AK?

Odp.: Ja należałem do organizacji AK od chwili wstąpienia, tj. od połowy miesiąca kwietnia 1945 r., do dnia 9 czerwca 1946 r.

Pyt.: Czy chcecie uzupełnić swoje zeznanie?

Odp.: Do swojego zeznania nie mam już nic do uzupełnienia.

Protokół z moich słów został zapisany prawidłowo,
nie był ze mnie wymuszony i po odczytaniu podpisałem
(Maciejewski Zygmunt)

Przesłuchał: oficer śledczy

P[owiatowego] U[rzędu] Bezpieczeństwa P[ublicznego] w Augustowie

Za zgodność z oryginałem:

Źródło: AIPN Bi, 012/1211/4, k. 17–18, kopia, mps.

Nr 2

1949 październik 6, Augustów – Plan likwidacji Oddziału Stanisława Orłowskiego ps. „Piorun” opracowany przez PUBP w Augustowie

Augustów, dnia 6 X 1949 r.
Ściśle tajne

Zatwierdzam
Szef WUBP w B[iałym]stoku
(mjr Mikuś¹)
Dnia [a] ^b1949 r.

Plan likwidacji bojówki o zabarwieniu WiN Orłowskiego Stanisława ps. „Piorun” działającej na terenie gm. Sztabin i Jaminy pow. augustowskiego

Na podstawie posiadanych agenturalnych danych agentury, która wyłącznie nastawiona [jest] na rozpracowanie bojówki „Pioruna”, oraz danych wprowadzonego agenta „Świerk”², który tkwi we wrogim środowisku tejże bojówki, wiadomo, że składa się obecnie z czterech członków, a mianowicie:

1) D[owód]ca Orłowski Stanisław ps. „Piorun”, ur. we wsi Fiedorowizna, gmina Sztabin – dezertier [z] Post[erunku] MO Jaminy z roku 1945, obecnie bez stałego miejsca zamieszkania;

2) Kunda Edward ps. „Słowik”, ur. we wsi Jaminy, pow. Augustów – dezertier [z] Post[erunku] MO Jaminy z roku 1945, obecnie bez stałego miejsca zamieszkania;

3) Orłowski Bronisław ps. „Kania”, ur. we wsi Jaminy, obecnie bez stałego miejsca zamieszkania;

4) Łazarski Edward ps. „Biedak”, zam. we wsi Janówek, gm. Sztabin, pow. Augustów.

Uzbrojenie posiadają: trzy karabiny – dwa niemieckie, jeden sowiecki krótki, jeden automat czeski, cztery pistolety i dwa granaty zaczepne. Obecnie znajdują się w gm. Sztabin, w lesie koło wsi Łubianka, posiadają swój namiot (teren bagnisty), w nocy stoi warta kolejno wyznaczona przez Orłowskiego, w odległości od namiotu dziesięciu metrów.

^a W tekście puste miejsce.

^b Podpis odręczny.

¹ Teodor Mikuś, ur. 3 IX 1910 r., zm. 8 VI 1986 r. Służbę rozpoczął 15 I 1946 r. jako zastępca kierownika Sekcji 4 Wydziału IV WUBP w Łodzi. Od 14 II 1949 r. do 10 V 1951 r. szef WUBP w Białymstoku. Zob. *Twarze białostockiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Białymstoku. Informator personalny*, red. P. Łapiński, Białystok 2007, s. 173.

² Józef Kuźbiel, ur. 19 VII 1922 r. w Mogilnicach, pow. Augustów. Ukończył siedem oddziałów szkoły powszechnej. Od 11 IX 1944 r. w MO. 10 IV 1945 r. zdezerterował z Posterunku MO w Jaminach. Wstąpił do oddziału Jana Szumskiego ps. „Snop”. Posługiwał się ps. „Wis”. Jesienią 1945 r. ujawnił się na Posterunku MO w Sztabinie, a następnie wyjechał w okolice Olecka. W 1949 r. został skierowany przez funkcjonariuszy UB do oddziału „Pioruna” celem jego rozpracowania. B. Rychlewski, *Po dolinach...*, s. 32; AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Józefa Kuźbiela.

Na podstawie przeanalizowania tych materiałów planujemy przeprowadzić likwidację bojówki „Pioruna” następującym sposobem:

1) W związku z tym, że agent „Świerk” do ostatniego spotkania, które odbyło się w dniu 3 X 1949 r., jak podał, nie pełnił jeszcze warty, jeżeli w dniu 13 X 1949 r. poda, że już ją trzyma tak jak inni członkowie, likwidację przeprowadzimy w następujący sposób.

W porozumieniu z agentem, którego dnia wypadnie mu warta, da się zadanie, aby w tym kierunku, z którego będziemy nacierać w nocy o godz. czwartej nad ranem, odszedł od namiotu około 300 m przesiekami, przy spotkaniu się z nami wskazał dokładnie miejsce, gdzie nocują bandyci. Zadaniem naszym będzie podejście z trzech stron, jak można najbliżej, w razie [gdy] teren nie będzie pozwalał [na] zdjęcie żywych, z trzech stron razem na znak rakiety odkryć ogień automatyczny i jednocześnie rzucić kilka granatów w namiot, celem na miejscu likwidacji. Grupa biorąca w tym udział będzie składała się z dziesięciu funkcjonariuszy UBP, w razie ucieczki kogoś z bandytów robić pościg aż do zatrzymania, względnie likwidacji.

2) Jeżeli przy spotkaniu z agentem „Świerk” w dniu 13 X 1949 r. o godz. 23.00, agent poda, że i w obecnym czasie nie trzyma warty, zostanie sporządzony nowy plan likwidacji z udziałem wojska KBW.

Plan sporządził:
Z[astęp]ca szefa Pow[iatowego] Urzędu Bezp[iecieństwa] Publ[icznego]
w Augustowie
Bortnowski B[ronisław]³, por.

Źródło: AIPN Bi, 012/1211/2, k. 19–20, oryginał, mps.

³ Bronisław Bortnowski, ur. 10 IX 1923 r. w miejscowości Izabelinówka. Ukończył osiem klas szkoły rosyjskiej. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął w 1945 r. w PUBP w Sokółce. W 1947 r. został wysłany na Kurs Kierowniczy w Centrum Wyszkożenia MBP. Po jego ukończeniu przeniesiony do PUBP w Bielsku Podlaskim. Z dniem 1 VI 1948 r. awansowany na zastępcę szefa PUBP w Augustowie. Za rozpracowanie i likwidację oddziału S. Orłowskiego ps. „Piorun” w 1949 r. otrzymał nagrodę pieniężną i awans na szefa PUBP w Bielsku Podlaskim. 1 V 1950 r. został dyscyplinarnie odwołany z zajmowanego stanowiska i przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MBP. AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Bronisława Bortnowskiego.

Nr 3

1949 październik 15, Augustów – Sprawozdanie z przebiegu akcji likwidacji Oddziału Stanisława Orłowskiego ps. „Piorun”

Augustów, dn[ia] 15 X 1949 r.
Ściśle tajne

Zatwierdzam
Szef PUBP w Augustowie
Zajda¹, kpt.

Wynik z planu
likwidacji bojówki Orłowskiego Stanisława ps. „Piorun”
o zabarwieniu org[anizacji] WiN z dnia 13 X 1949 r.

Dnia 13 X 1949 r. podczas spotkania z agentem „Świerk” o godz. 21.00, przez którego zostało ustalone miejsce konkretne stacjonowania bandy „Pioruna”, jak również ich uzbrojenie. W czasie spotkania ustaliłem, że agent^a „Świerk” dotychczas nie pełnił warty przy bunkrze, gdzie w nocy śpią bandyci, co utrudniło podejście do bunkra w celu zlikwidowania bandy „Pioruna”. W związku z powyższym inf[ormator] „Świerk” w czasie spotkania został doprowadzony do Posterunku MO w Sztabinie, gdzie po konkretnym ustaleniu, ustalam, że można bandę „Pioruna” okrążyć w lesie i zlikwidować, jak również tej nocy na podany telefonogram do Woj[ewódzkiego] U[rzędu] B[ezpieczeństwa] P[ublicznego] przybyła do Sztabina brygada wojska KBW, skąd udali się na teren gm. Dębowo w celu okrążenia bandy „Pioruna”, która stacjonowała koło Osady Klonowo^b w obchodzie leśnictwa leśniczego Stankiewicza Władysława² oraz gajowych: Sałygi Leona³,

^a W tekście: org.

^b W tekście: Klonowa.

¹ Wiesław Zajda, ur. 13 III 1925 r., zm. 28 II 1973 r. Służbę rozpoczął 3 III 1945 r. jako referent gminny PUBP w Łodzi. Od 1 X 1948 r. pełnił funkcję zastępcy p.o. szefa PUBP w Augustowie, a od 1 XII 1949 r. do 1 VIII 1950 r. szefa PUBP w Augustowie. Zob. *Twarze białostockiej...*, s. 260–261.

² Władysław Stankiewicz, ur. 13 XI 1915 r. we wsi Nowy Ostrów, pow. Sokółka. Od lutego 1945 r. do października 1949 r. pracował jako leśniczy w Nadleśnictwie Białobrzegi. 15 X 1949 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie pod zarzutem współpracy z oddziałem Stanisława Orłowskiego ps. „Piorun”. WSR w Białymstoku 27 III 1950 r. skazał go na dwanaście lat więzienia z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na cztery lata. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku, we Wronkach i w Sieradzu. WSR w Białymstoku 11 VIII 1954 r. zwolnił go warunkowo z dalszego odbywania kary. AIPN Bi, 212/3159, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Władysława Stankiewicza.

³ Leon Sałyga, ur. 22 II 1898 r. we wsi Fiedorowizna, pow. Augustów. Gajowy w Leśnictwie Klonowo. Aresztowany 18 X 1949 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie pod zarzutem współpracy z oddziałem „Pioruna”. WSR w Białymstoku 22 III 1950 r. skazał go na siedem lat pozbawienia wolności. AIPN Bi, 019/8, Charakterystyka bandy terrorystyczno-rabunkowej „Pioruna”–„Gabrysia”–„Lota”. Materiały pomocnicze, s. 46.

Orłowskiego Ignacego⁴ i Chilińskiego Jana⁵. Po dokonaniu okrążenia bandy w podanej miejscowości grupa sześciu funkcjonariuszy PUBP i jednego plutonu wojska KBW udała się do miejsca stacjonowania bandy „Pioruna”. Podczas okrążenia miejsca wskazanego przez inf[ormatora] „Świerk” okazało się, że w bunkrze bandytów nie było, podczas kontrolowania bunkra została zabrana broń bandy „Pioruna”: 1 automat PPSz-a, 1 automat PPSz-a, 2 bryjery czeskie⁶, 4 karabiny niemieckie, 8 granatów niemieckich zaczepnych oraz około 1000 szt[uk] amunicji. Po zabraniu ww. broni było wiadomo, że banda znajdzie się w okrążeniu bez broni automatycznej, za wyjątkiem broni krótkiej.

W międzyczasie grupa operacyjna udała się na miejsce stacjonowania bandy, gdzie bandyci robili wódkę, jak się okazało, że w tym miejscu również bandytów nie było, gdzie paliło się ognisko i gotował się bimber (wódka). Po skontrolowaniu miejsca stacjonowania bandy grupa udała się tyralierą przez las w celu spotkania bandy, która znajdowała się w okrążeniu, i około godz. 15.00 grupa operacyjna spotkała się z bandą, w wyniku czego zostało zabitych trzech bandytów, jak:

1. Orłowski^d Bronisław ps. „Kania”, „Fajfa”, mieszkaniec wsi Jaminy, pow. Augustów.

2. Łazarski^e Edward ps. „Biedak”, miesz[kaniec] wsi Janówek, gm. Sztabin.

3. Kunda Czesław, mieszkaniec wsi Jaminy, pow. Augustów.

Ww. bandyci posiadali broń krótką: pistolety, jeden pistolet nie był odnaleziony, gdyż było to po zmroku, o ile [został] znaleziony, to nie został oddany przez żołnierzy KBW.

Po zlikwidowaniu trzech bandytów obstawa lasu trwała całą noc i dzień 14 X [19]49 r. Podczas nocnego pościgu został ujęty człowiek, czł[onek] bandy Kunda Teodor, miesz[kaniec] wsi Jaminy, pow. Augustów, który to w tym czasie był skryty na drzewie (sośnie). Po zatrzymaniu ww. bandyty, przez którego został wskazany drugi bunkier, w którym również została zabrana broń – karabin niemiecki.

^c *W tekście*: gajowego sołtysa Leona, Osłowskiego Ignacego i Czylickiego Jana.

^d *W tekście*: Osłowski.

^e *W tekście*: Łazorski.

⁴ Ignacy Orłowski, ur. 15 III 1896 r. we wsi Fiedorowizna, pow. Augustów. Od lutego 1945 r. do października 1949 r. pracował jako gajowy w Leśnictwie Klonowo. Aresztowany przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie 16 X 1949 r. pod zarzutem współpracy z oddziałem „Pioruna”. WSR w Białymstoku 23 III 1950 r. skazał go na pięć lat więzienia. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku, we Wronkach i w Świdnicy. 26 III 1953 r. WSR w Białymstoku złagodził mu wyrok do trzech lat i czterech miesięcy więzienia i nakazał wypuszczenie go na wolność. AIPN Bi, 212/3156, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Ignacego Orłowskiego.

⁵ Jan Chiliński, ur. 11 V 1904 r. we wsi Czarny Bród. Gajowy w Leśnictwie Klonowo. Aresztowany 25 X 1949 r. przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie pod zarzutem współpracy z oddziałem „Pioruna”. WSR w Białymstoku 23 II 1950 r. skazał go na dwa lata więzienia. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku, we Wronkach, w Potulicach i Inowrocławiu, a także w Ośrodku Pracy Więźniów w Piechcinie. Zwolniony 25 X 1951 r. AIPN Bi, 212/3077, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Jana Chilińskiego.

⁶ Prawdopodobnie chodzi o czeski ręczny karabin maszynowy ZB.

Po rozpatrzeniu się koło bunkra zauważono [f] ślady, którymi to tresowany pies zaprowadził do leśniczówki, gdzie mieszkał leśniczy Stankiewicz Władysław. Podczas zatrzymania Stankiewicz przyznał, że spotykał się z bandą „Pioruna”, lecz nie meldował z powodu obawiania się bandytów. Po dokonaniu ww. wojsko KBW zostało ściągnięte do wsi Jaminy, skąd udali się do koszar.

Sporządził
Kier[ownik] Ref[eratu] III
PUBP w Augustowie

Źródło: AIPN Bi, 012/1211/2, k. 23, oryginał, mps.

^f *Słowo nieczytelne.*

Nr 4

1951 październik 4, Augustów – Meldunek szefa PUBP w Augustowie w sprawie przeszukania przeprowadzonego w gospodarstwie Stanisława Orłowskiego ps. „Piorun” we wsi Fiedorowizna

Augustów, dnia 4 X 1951 r.
Ściśle tajne

Powiatowy Urząd
Bezpieczeństwa Publicznego
w Augustowie^a

Do szefa
Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego

Meldunek specjalny

Melduję, iż w dniu 4 X 1951 r. około godz. 9.00 patrol składający się z trzech funkcyjonariuszy MO i funkcyjonariuszy UB udał się na teren gm. Sztabin w celu załatwienia swoich spraw. Przechodząc koło wsi Fiedorowizna, gm. Sztabin, ww. patrol zaczął okrążyć zabudowania Orłowskiego Stanisława ps. „Piorun”. W trakcie okrążenia wybiegł zza stodoły Orłowski Stanisław ps. „Piorun”, który koło stodoły przetrząsał słomę, lecąc w kierunku lasu, został on zauważony przez komendanta Post[erunku] MO ze Sztabina, który oddał za nim serię z automatu, następnie^b chciał strzelać z karabinu czeskiego czł[onka] ORMO, lecz na skutek niewypału nie zdołał wystrzelić – bandyta zbiegł do lasu. Natychmiast po otrzymaniu wiadomości grupa operacyjna pod kierownictwem szefa tutt[ejszego] urzędu udała się na miejsce wypadku wraz z psami, które w ogóle nie poszły po śladach. Grupa operacyjna po skontrolowaniu okolicznych terenów, w oddaleniu 500 m od zabudowań^c „Pioruna”, pod świerkiem, znalazła posłanie, w którym znajdowała się pierzyna, pod poduszką znaleziono pistolet TT – własność „Pioruna” – wraz z czterema sztukami amunicji.

Zasadzki na miejscu wypadku nie zastosowano ze względu na to, iż przy odnalezieniu ww. legowiska była obecna matka Orłowskiego Stanisława ps. „Piorun” oraz inni ludzie.

^a Poniżej wpisano odręcznie: L.dz. 4886/51.

^b W tekście: następni.

^c W tekście: zabudowania.

Zgodnie z zaplanowanym przedsięwzięciem postanowiono w najbliższym okresie [w] okolicy zabudowania Orłowskiego Stanisława ps. „Piorun” zastosować podsłuch składający się z funk[cjonariuszy] UB i wojska KBW.

Szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego
w Augustowie
Czaplejewicz¹, por.^d

Źródło: AIPN Bi, 012/1211/3, k. 52, oryginał, mps.

^d *Podpis nieczytelny.*

¹ Feliks Czaplejewicz, ur. 17 V 1925 r. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął 10 X 1945 r. jako wartownik PUBP w Grajewie. Od 1 II 1950 r. był zastępcą szefa PUBP w Augustowie, a od 1 VIII 1950 r. szefem PUBP w Augustowie. Zob. *Twarze białostockiej...*, s. 100–101.

1951 listopad 28, Białystok – Plan zasadzki mającej na celu aresztowanie Stanisława Orłowskiego ps. „Piorun” opracowany przez Wydział III WUPB w Białymstoku

Białystok, dnia 28 XI 1951 r.
Ścisłe tajne^a

Zatwierdzam
Z[astęp]ca szefa Wojewódzkiego Urzędu
Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku
Domowski¹, mjr
Dnia ^b28 XI^b 1951 r.^c

Plan założenia zasadzki mającej na celu realizację bandyty ps. „Piorun”

Inf[ormator] ps. „Mazur”², zawerbowany do rozpracowania i ustalenia momentu realizacji d[owód]cy bandy ps. „Piorun”, na spotkaniu w dniu 22 XI [19]51 r. zapodał, że bandyta ps. „Piorun”, który systematycznie przebywał u niego w domu, chwilowo opuścił teren kolonii Kamień, gm. Sztabin, pow. Augustów i prawdopodobnie miał przebywać u meliniarza tejże bandy nazwiskiem Dytkowski³, zamieszkały w miejscowości

^a Poniżej dopisano odręcznie czerwonym atramentem: Informator nie powinien zaopatrywać zasadzkę w żywność. Żywność ma być dostarczana przez szefa PUBP Augustów co drugi dzień. Szef PUBP odbywa spotkanie z inf[ormatorem] codziennie. Zmienić ppor. Marczuka na ppor. Ambrożewicza. *Podpis nieczytelny.*

^{b-b} Wpisano odręcznie czerwonym atramentem.

^c Poniżej dopisano odręcznie: 30 XI [19]51 [r.]. DA-06/SI/50 MB.

¹ Adam Domowski, ur. 5 VI 1913 r. Służbę rozpoczął w lipcu 1944 r. w WP jako żołnierz wojsk specjalnego przeznaczenia. Od 22 IX 1944 r. pełnił funkcję tymczasowego kierownika Wydziału Personalnego WUBP w Kielcach. Od 1 VII 1951 r. zastępca szefa WUBP w Białymstoku. Zob. *Twarze białostockiej...*, s. 104–105.

² Józef Maciejewski, ur. 1 IV 1907 r. we wsi Kamień, pow. Augustów. Ukończył dwa oddziały szkoły powszechnej. Pracował jako kowal we wsi Kamień. W 1943 r. wstąpił do „Chłostry”, za co w 1944 r. został aresztowany przez NKWD i wywieziony do ZSRS. Do Polski wrócił w 1945 r. Po powrocie zapisał się do PSL. Kiedy zaczęły się aresztowania członków PSL, wyjechał do Warszawy. Ujawnił się tam w 1947 r., po czym wrócił do rodzinnej wsi. W listopadzie 1951 r. został zwerbowany jako informator ps. „Mazur”. 29 III 1952 r. aresztowany przez PUBP w Augustowie za odmowę współpracy. WSR w Białymstoku 14 V 1952 r. skazał go na siedem lat więzienia za udzielenie pomocy Stanisławowi Orłowskiemu. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku i Raciborzu oraz w Ośrodku Pracy Więźniów w Jelczu. Zwolniony 5 VIII 1954 r. AIPN Bi, 212/4515, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Józefa Maciejewskiego.

³ Józef Dytkowski, ur. 1 IX 1924 r. we wsi Cisów, pow. Augustów. Ukończył cztery oddziały szkoły powszechnej. 29 III 1952 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie pod zarzutem udzielenia pomocy Stanisławowi Orłowskiemu, za co WSR w Białymstoku 14 V 1952 r. skazał go na pięć lat więzienia. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku i Sosnowcu oraz w Ośrodku Pracy Więźniów w Kazimierzu. Zwolniony 3 IV 1954 r. AIPN Bi, 212/4516, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Józefa Dytkowskiego.

Cisów^d, gm. Sztabin, pow. Augustów. Niezależnie od tego informator ten zapodał, że właściwej pomocy „Piorunowi” udziela jego matka oraz młodszy brat, którzy w dniu 20 XI 1951 r. byli widziani przez brata informatora u wyżej wspomnianych Dytkowskich.

W związku z tym, że inf[ormator] ps. „Mazur” jako były d[owód]ca plutonu AK oraz jedyny kowal na terenie gminy ma zaufanie u gospodarzy zamieszkałych na terenie gm. Sztabin oraz z bandytą ps. „Piorun” łączą go więzy pokrewieństwa, został on nastawiony, aby poprzez skontaktowanie się z matką bandyty „Pioruna” oraz [z] wyżej wspomnianym Dytkowskim ustalił obecne miejsce pobytu „Pioruna”.

Wykonując polecone mu zadanie, inf[ormator] ps. „Mazur” w dniu 23 XI [19]51 r. przeprowadził rozmowę z matką bandyty ps. „Piorun”, jednakowoż w rozmowie z ww. nie udało mu się ustalić obecnego miejsca pobytu „Pioruna”. Na skutek powyższego nawiązał on kontakt z Dytkowskim i kilku innymi gospodarzami, aby od nich uzyskać potrzebne dane^e.

Jak zapodaje inf[ormator] ps. „Mazur” na spotkaniu w dniu 27 XI [19]51 r., to ojciec aresztowanego przez PUBP [w] Augustowie współpracownika bandy „Pioruna” nazwiskiem Parejko⁴ utrzymuje kontakt z „Piorunem”, a dane te inf[ormator] zaczerpnął od swojego sąsiada nazwiskiem Ostapowicz Wincenty⁵, zamieszkały w kol[onii] Kamień, gm. Sztabin, który pasąc wraz z ojcem aresztowanego Parejki w dniu 20 XI [19]51 r. krowy pod lasem, widział, jak ojciec Parejki kontaktował się z „Piorunem”. Ponadto inf[ormator] ps. „Mazur” zapodał na tymże spotkaniu, że w trakcie ukrywania się bandyty „Pioruna” u swojej matki w 1951 r. był on prawie że codziennie u inf[ormatora] – poważnie porą nocną – i rozmowy przeprowadzali w suszarni tytoniu, jaką posiada inf[ormator] ps. „Mazur”.

W związku z powyższym, mając na uwadze, jak najszybsze ujęcie bandyty ps. „Piorun” żywcem, tym bardziej że jak wspominał inf[ormator] ps. „Mazur” – spodziewa się w najbliższych dniach wizyty „Pioruna” u siebie, postanowiono u inf[ormatora] ps. „Mazur” założyć zasadzkę w sile czterech pracowników UBP aż do odwołania.

Sposób założenia zasadzki i przeprowadzenia realizacji.

1. W dniu 29 XI [19]51 r. o godz. 19.00 z[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] III wraz z szefem PUBP Augustów odbędą spotkanie z inf[ormatorem] ps. „Mazur”, na którym omówią szczegółowo sposób założenia zasadzki i realizacji bandyty ps. „Piorun”.

^d W tekście: Cisowo.

^e Na marginesie z lewej strony dopisano odręcznie: Czytałem, uwag nie mam. 3 XI [19]51 r. Podpis nieczytelny.

⁴ Wincenty Parejko, ur. 13 XII 1902 r. we wsi Kamień, pow. Augustów. Ukończył dwa oddziały szkoły powszechnej. 2 XII 1951 r. został aresztowany przez PUBP w Augustowie pod zarzutem udzielenia pomocy Stanisławowi Orłowskiemu. W czasie przesłuchań był bity przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie, przez co w celi próbował popełnić samobójstwo. WSR w Białymstoku 21 VIII 1952 r. skazał go na pięć lat więzienia. Wyrok odbywał w więzieniach w Białymstoku i Suwałkach oraz w Ośrodku Pracy w Warszawie-Służewcu. Zwolniony warunkowo 28 I 1954 r. AIPN Bi, 212/4510, Akta WSR w Białymstoku dotyczące Wincentego Parejki.

⁵ Wincenty Ostapowicz, ur. 3 II 1909 r. we wsi Kamień, pow. Augustów. Ukończył trzy oddziały szkoły powszechnej. 29 III 1952 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy PUBP w Augustowie pod zarzutem utrzymywania kontaktów z oddziałem „Pioruna”. WSR w Białymstoku 14 V 1952 r. skazał go na dwa lata więzienia. AIPN Bi, 019/8, Charakterystyka bandy terrorystyczno-rabunkowej „Pioruna”– „Gabrysia”– „Lota”. Materiały pomocnicze, s. 45.

a) W tym samym dniu na wspomniane spotkanie udadzą się również st[arszy] ref[erent] Wydz[iału] III Sekcji I Marczuk Henryk⁶, ref[erent] tegoż wydziału Dzienisik Aleksander⁷, ref[erent] Ref[eratu] III PUBP Augustów Kot Grzegorz⁸ i kom[endant] ochrony PUBP Augustów Masłowski Witold⁹, którzy stanowią będą obsadę projektowanej zasadzki.

b) Po omówieniu szczegółów związanych z zasadzką inf[ormator] ps. „Mazur” lasem doprowadzi wyżej wspomnianych czterech pracowników do swoich zabudowań i z zachowaniem jak najdalej idącej konspiracji zakwateruje ich na strychu swojego domu.

c) O pobycie naszych pracowników w domu inf[ormatora] ps. „Mazur” oprócz niego wiadomo będzie również jego żonie, natomiast matka jego, która liczy 95 lat, o zasadzce nie będzie wiedziała.

d) Pracowników delegowanych na zasadzkę zaopatrywać będzie w żywność inf[ormator] ps. „Mazur” za ustaloną opłatą oraz poprzez niego utrzymywana będzie łączność pomiędzy zasadzką a PUBP, do czego posłużą codzienne spotkania z inf[ormatorem].

2. Inf[ormator] ps. „Mazur” otrzyma zadanie, aby z chwilą przybycia do niego bandyty ps. „Piorun” przyjął go normalnie – jak dotychczas go przyjmował – i po przeprowadzeniu jak zwykle wstępnej rozmowy, wprowadził go do suszarni tytoniu, gdzie zawsze „Piorun” przebywał, i tam pod pozorem przyniesienia „Piorunowi” pożywienia pozostawi go.

a) Po wprowadzeniu „Pioruna” do wspomnianej suszarni, która ma tylko jedno wejście i posiada małe zakratowane okno, inf[ormator] ps. „Mazur” pod pretekstem przyniesienia pożywienia i wódki wyjdzie ze wspomnianej suszarni i zamykając drzwi

⁶ Henryk Marczuk, ur. 29 III 1928 r. w Hajnówce, pow. Bielsk Podlaski. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął 12 XI 1945 r. jako wartownik w WUBP w Białymstoku. W 1946 r. skierowano go na kurs przy WUBP w Białymstoku, po ukończeniu którego został przeniesiony do pracy w Wydziale „A” WUBP w Białymstoku. W 1951 r. został przeniesiony do Wydziału III, a rok później – do Wydziału VIII WUBP w Białymstoku. W sierpniu 1954 r. został przeniesiony do WUBP w Olsztynie, gdzie pełnił funkcję kierownika Sekcji I Wydziału VIII, a potem – kierownika Sekcji I Wydziału V. Zwolniony ze służby 31 XII 1956 r. AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Henryka Marczuka.

⁷ Aleksander Dzienisik, ur. 4 III 1926 r. we wsi Pieszczaniki, pow. Białystok. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął 13 XII 1949 r. jako wartownik w WUBP w Białymstoku. W lutym 1950 r. skierowano go na Wojewódzki Specjalistyczny Kurs, po ukończeniu którego pracował jako oficer operacyjny Wydziału III WUBP w Białymstoku. W 1955 r. ukończył Międzywojewódzki Kurs Przeszkolenia Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego w Legionowie i został przeniesiony do pracy w PUdsBP w Sokółce. Od 1956 r. pracował w PUdsBP w Dąbrowie Białostockiej, a następnie jako oficer operacyjny w Referacie ds. Bezpieczeństwa KP MO w Dąbrowie Białostockiej. Zwolniony ze służby w czerwcu 1964 r. AIPN Bi, 98/1790, Akta osobowe Aleksandra Dzienisika.

⁸ Grzegorz Kot, ur. 11 I 1921 r. w Skupowie, pow. Bielsk Podlaski. Służbę w MO rozpoczął w kwietniu 1949 r. i od razu został wysłany na Kurs Przeszkolenia Szeregowych przy KW MO w Białymstoku. Po ukończeniu kursu pracował na Posterunku MO w Babikach. Latem 1950 r. został przeniesiony na Posterunek MO w Sidrze. Następnie pełnił służbę w organach bezpieczeństwa – najpierw w Szudziałowie, a potem w PUBP w Augustowie. Dalszych losów Grzegorza Kota nie udało się ustalić. AIPN Bi, 145, Karta ewidencyjna funkcjonariusza Grzegorza Kota.

⁹ Witold Masłowski, ur. 24 VIII 1912 r. we wsi Wielka Lipa, pow. Nieświerz. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął 9 VIII 1945 r. jako wartownik WUBP w Białymstoku, od maja 1947 r. był wartownikiem w PUBP w Ełku. Jesienią 1949 r. został przeniesiony do PUBP w Augustowie, gdzie od 1 IX 1950 r. pełnił funkcję komendanta ochrony. W 1952 r. został przeniesiony do PUBP w Olecku, a w 1955 r. zwolniony ze służby. AIPN Bi, 101/233, Akta osobowe Witolda Masłowskiego.

wejściowe celem rzekomego zachowania form konspiracji, założy je od zewnątrz na zasuwę, jaka się tam znajduje.

b) Po zamknięciu „Pioruna” w suszarni inf[ormator] ps. „Mazur” zawiadomi o tym pracowników przebywających na strychu domu, których zadaniem będzie ujęcie bandyty żywcem w następujący sposób: trzech pracowników z zachowaniem wszelkich środków ostrożności, aby uniknąć ewentualnego postrzelenia ze strony bandyty przez drzwi, zabezpieczą wejście do suszarni, natomiast pozostały [pracownik] przez okienko, jakie tam się znajduje, wrzuci odpalone dwie świece dymne celem spowodowania chwilowej utraty przytomności przez „Pioruna”.

c) Po wykonaniu powyższych czynności i upewnieniu się, że bandyta ps. „Piorun” stracił przytomność, pracownicy otworzą drzwi suszarni i dwóch z nich wejdzie do środka celem zabrania bandyty ps. „Piorun”, natomiast pozostali dwaj ubezpieczą na wszelką ewentualność drzwi wejściowe.

d) Ujętego bandytę pracownicy przebywający na zasadzce dowiozą furmanką inf[ormatora] ps. „Mazur” do PUBP w Augustowie.

3. Przy przeprowadzeniu całej realizacji starać się dochować jak najdalej idącej konspiracji i jeśli to będzie możliwe, całą realizację bandyty przeprowadzić konspiracyjnie.

4. Na wypadek, gdyby bandyta ps. „Piorun” nie przyszedł od razu do inf[ormatora] ps. „Mazur”, a zaszedł do jego sąsiada nazwiskiem Ostapowicz^f, inf[ormator] ps. „Mazur”, który przez Ostapowicza będzie o tym powiadomiony, gdyż obydwaj żyją w bardzo dobrej komitywie, uda się do domu wyżej wspomnianego gospodarza, gdzie postawi pół litra wódki poprzednio w tym celu zakupionej.

a) Po wypiciu takowej inf[ormator] ps. „Mazur” zaprosi „Pioruna” do siebie pod legendą przeprowadzenia z nim rozmowy sam na sam i postąpi jak w punkcie 2.

5. Na wypadek, gdyby bandyta ps. „Piorun” nie chciał pójść do zabudowań inf[ormatora] ps. „Mazur”, inf[ormator] ps. „Mazur” będzie się starał posiadaną wódką wprawić bandytę w stan nietrzeźwości, a następnie powiadomi o tym pracowników przebywających na zasadzce, którzy przystąpią do natychmiastowej realizacji bandyty w zabudowaniach Ostapowicza, nadając swojej akcji charakter przypadkowości, po czym przewiozą bandytę furmanką inf[ormatora] ps. „Mazur” do PUBP Augustów.

a) W wypadku realizowania bandyty ps. „Piorun” w zabudowaniach Ostapowicza zostanie odebrane od ww. i od domowników zobowiązanie o zachowaniu tajemnicy.

6. Przed wysłaniem wytypowanych pracowników na zasadzkę omówić szczegółowo z nimi zadanie, jakie zostanie powierzone im do wykonania, przydzielając każdemu indywidualnie do wykonania poszczególne czynności zadania.

7. Pracowników delegowanych na zasadzkę zaopatrzyć w cztery kożuchy, cztery pary butów filcowych, cztery automaty typu PPSz, cztery pistolety TT i osiem granatów.

8. Powiadomić specjalnym pismem d[owód]cę II Brygady KBW o założonej zasadzce w miejscowości Kamień, gm. Sztabin, pow. Augustów, celem chwilowego zaniechania działań wojskowych na terenie ww. miejscowości.

9. Dostarczyć inf[ormatorowi] ps. „Mazur” potrzebnych artykułów żywnościowych dla wyżywienia pracowników przebywających na zasadzce.

^f W tekście: Ostachowski.

10. Za właściwe wykonanie postawionego zadania przez pracowników przebywających na zasadzce odpowiedzialnym jest st[arszy] ref[erent] Wydziału III Sekcji 1 chor. Marczuk Henryk, który na wypadek jakichkolwiek komplikacji będzie podejmował decyzje odnośnie realizacji bandyty.

11. Za całość odpowiedzialny [jest] szef PUBP Augustów, który przy pomocy z[astęp]cy naczelnika Wydziału III założy zasadzkę.

Naczelnik Wydziału III
Woj[ewódzkiego] U[rzędu] B[ezpieczeństwa] P[ublicznego] w Białymstoku
Więckowski¹⁰, kpt.[§]

Opracował: Koperek J[ózef]¹¹
Odbito w 3 egz.
Egz. nr 1 – Dep[artament] III MBP
Egz. nr 2 – PUBP Augustów
Egz. nr 3 – [akta] sprawy
Druk BH

Źródło: AIPN Bi, 012/1211/3, k. 85–88, oryginał, mps.

[§] Powyżej nieczytelny podpis.

¹⁰ Henryk Więckowski, ur. 28 VII 1912 r. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął w styczniu 1945 r. w WUBP w Łodzi. Od 10 VII 1951 r. do 1 IX 1953 r. pełnił funkcję naczelnika Wydziału III WUBP w Białymstoku. Zob. *Twarze białostockiej...*, s. 253–254.

¹¹ Józef Koperek, ur. 26 II 1923 r. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął w styczniu 1949 r. jako młodszy referent Sekcji 1 Wydziału III WUBP w Krakowie. Od 10 VII 1951 r. pełnił funkcję zastępcy naczelnika Wydziału III WUBP w Białymstoku. Zob. *Twarze białostockiej...*, s. 145.

Nr 6

1953 marzec 11, Białystok – Raport szefa WUBP w Białymstoku do naczelnika Wydziału I Departamentu III MBP w sprawie zaprzestania rozpracowania oddziału Stanisława Orłowskiego ps. „Piorun”

Zatwierdzam
Szef Wojewódzkiego Urzędu
Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku
Domowski A[dam], mjr^a
Dnia ^b11 III^b 1953 r.

Białystok, dnia [c] 1953 r.
Ścisłe tajne
Egz. nr [c]

Naczelnik Wydziału I Departamentu III MBP
w Warszawie

Raport o zaniechaniu prowadzenia agencyjnego rozpracowania bandy „Pioruna”

Na podstawie przeprowadzenia całego szeregu kombinacji operacyjnych, intensywnej pracy z agenturą stwierdzono, że dowódca bandy Orłowski Stanisław ps. „Piorun” chodzi wraz z bandą „Toporka”¹. W dniu 20 maja 1952 r. przez Wydział III został zwerbowany agent pod ps. „Szczygieł”² do rozpracowania bandy „Toporka” oraz dowódcy

^a Obok odręczny nieczytelny podpis.

^{b-b} Datę wpisano odręcznie czerwonym atramentem.

^c Pozostawiono puste miejsce.

¹ Edward Topczewski ps. „Jaguar”, „Toporek”, ur. 4 IV 1925 r. w Wodźwilówce, pow. Białystok. Żołnierz AK od 1943 r. Brał udział w akcji „Burza”. Aresztowany przez NKWD, uciekł z transportu i wstąpił do oddziału Leona Suszyńskiego ps. „P-8”. Po rozbiciu oddziału w 1946 r. wyjechał do Warszawy. Ujawnił się w kwietniu 1947 r. przed komisją amnestyjną w Białymstoku. Jesienią 1948 r. został aresztowany przez PUBP w Białymstoku, zwolniony wyjechał do Warszawy. Tam jednak zagrożony kolejnym aresztowaniem postanowił wrócić na teren pow. białostockiego, gdzie zaczął się ukrywać. Zorganizował oddział, do którego dołączył później Stanisław Orłowski. Wyniku działań prowadzonych przez Wydział III WUBP w Białymstoku jeden z członków oddziału został pozyskany jako informator. Na podstawie otrzymanych informacji udało się ustalić miejsce pobytu grupy. Edward Topczewski został zabity w trakcie akcji UB-KBW 30 VIII 1952 r. P. Łapiński, *Topczewski Edward [w:] Konspiracja i opór społeczny...*, s. 635–639.

² Edward Koźbiel, ur. 28 X 1917 r. w miejscowości Jaćwież Duża. Ukończył trzy oddziały szkoły powszechnej. Od 1943 r. należał do AK i posługiwał się ps. „Róg”. Nie ujawnił się w 1947 r. Wiosną 1952 r. nawiązał kontakt z Edwardem Topczewskim ps. „Toporek”, któremu udzielił pomocy. 6 VI 1952 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy WUBP w Białymstoku. Ujawnił fakt współpracy z oddziałem „Toporka”. Zwerbowany przez „bezpiekę” pod ps. „Szczygieł”. Po wyjściu na wolność przyznał się Edwardowi Topczewskiemu do podjęcia współpracy z UB i wstąpił do jego oddziału. 26 VI 1952 r. opuścił oddział i zaczął ukrywać się indywidualnie. 28 VIII 1952 r. ponownie został aresztowany przez UB, wskazał miejsce stacjonowania oddziału „Toporka”. AIPN Bi, 019/13/3, Banda „Toporka”. Materiały pomocnicze do charakterystyki nr 43, k. 26.

bandy Orłowskiego Stanisława ps. „Piorun”. Wymieniony przy werbunku zapodał, że w skład bandy „Toporka” wchodzi również i Orłowski Stanisław ps. „Piorun”. Po werbunku ag[ent] ps. „Szczygieł” nie stawił się na spotkanie, a wstąpił do wspomnianej bandy. Dnia 28 III 1952 r. ag[ent] ps. „Szczygieł” został przez Wydział III tut[ejszego] urzędu wyprowadzony z bandy i na podstawie jego danych w dniu 30 VIII 1952 r. przeprowadzono akcję wojskową na terenie gm. Suchowola, pow. Sokółka, w wyniku której zostali zlikwidowani następujący czł[onkowie] bandy:

- 1) Orłowski Stanisław ps. „Piorun”,
- 2) Topczewski Edward ps. „Toporek”,
- 3) personalia^d nieznane – pochodził z za linii Curzona³.

W związku z powyższym postanowiłem zaniechać prowadzenia agencyjnego rozpracowania na bandę „Pioruna” z uwagi na to, że dowódca bandy ps. „Piorun” wchodził w skład bandy „Toporka”, z którą został zlikwidowany, i zdjęć z rejestru Wydziału II tut[ejszego] urzędu. Natomiast opracować ponownie postanowienie o wszczęciu agencyjnego rozpracowania na pozostałych członków bandy pod d[owó]dztwem Kwiedorowicza Antoniego⁴ ps. „Lis” i nadać krypt. „Sosna”.

Ref[erent] Sek[cji] I Wydz[iału] III
WUBP w Białymstoku
Tobjański L[eszek]⁵, st. sierż.

^d W tekście: personalne.

³ Chodzi o osobę pod ps. „Czesiek Curzoniak”, od 1951 r. do 30 VIII 1952 r. wchodził w skład oddziału Edwarda Topczewskiego ps. „Toporek”. AIPN Bi, 019/13/3, Banda „Toporka”. Materiały pomocnicze do charakterystyki nr 43, k. 23.

⁴ Antoni Kwiedorowicz, ur. w 1916 r. Na teren Suwalszczyzny przybył w 1946 r., wcześniej należał do oddziału partyzantki litewskiej dowodzonej przez Jurgisa Kriksciunasa ps. „Rimwydas”. Od 1949 r. zaczął się ukrywać i nawiązał kontakt z oddziałem Jana Sadowskiego i Piotra Burdyna. W oddziale posługiwał się ps. „Lis”, „Stryjek”. Po jego rozbiciu w kwietniu 1952 r. przeszedł na teren pow. Augustów, gdzie nawiązał kontakt z Eugeniuszem Gołębiewskim ps. „Gabryś” i Edmundem Krysiukiem ps. „Lot”, a po ich wyjeździe do Warszawy w czerwcu 1952 r. przejął dowództwo nad grupą. Zginął 2 X 1954 r. w czasie akcji zorganizowanej przez wojska KBW w okolicach wsi Krasne–Wyżarne–Skiblewo, pow. Lipsk. AIPN Bi, 019/136, Charakterystyka bandy terrorystyczno-rabunkowej „Lisa”, s. 3; B. Rychlewski, *Po dolinach...*, s. 26–27.

⁵ Leszek Tobjański, ur. 24 VII 1926 r. w miejscowości Rogoźno, pow. Oborniki. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął 1 X 1949 r. w PUBP w Ełku. W 1950 r. uczęszczał na Wojewódzki Specjalistyczny Kurs, po ukończeniu którego pracował jako referent Wydziału III WUBP w Białymstoku. 1 IV 1954 r. został przeniesiony do PUBP w Białymstoku. Zwolniony ze służby 28 II 1955 r. AIPN Bi, 98/1428, Akta osobowe Leszka Tobjańskiego.

p.o. kier[ownika] Sek[cji] I Wydz[iału] III
WUBP w Białymstoku
Dubikowski A[ntoni]⁶, ppor.

Zgadzam się:
Naczelnik Wydziału III WUBP w Białymstoku
Więckowski H[enryk], mjr^e

Źródło: AIPN Bi, 012/1211/3, k. 217, oryginał, mps.

Stanisław Orłowski (fot. ze zbiorów Anny Sadowskiej)

⁵ Powyżej odręczny nieczytelny podpis.

⁶ Antoni Dubikowski, ur. 30 I 1924 r. we wsi Ptyczów, pow. Dubno. Ukończył pięć oddziałów szkoły powszechnej. W lipcu 1945 r. rozpoczął pracę jako strażnik w Więzieniu Karno-Słedczym w Białymstoku. Latem 1947 r. został wysłany na kurs do Centrum Wyszkożenia MBP. W 1949 r. został przeniesiony na stanowisko oficera operacyjnego Wydziału III WUBP w Białymstoku. Od 1 III 1961 r. w Wydziale II KW MO w Białymstoku, a od 1 XII 1961 r. w Wydziale „T” KW MO w Białymstoku. Zmarł 14 I 1962 r. AIPN Bi, 98/1768, Akta osobowe Antoniego Dubikowskiego.

STRESZCZENIE

Stanisław Orłowski ps. „Piorun” rozpoczął działalność konspiracyjną w czasie II wojny światowej, najpierw w strukturach Chłopskiej Straży, a od 1943 r. – w Armii Krajowej. Walki o wolną Polskę nie zaprzestał po wkroczeniu Sowietów na teren pow. augustowskiego w 1944 r. Wiosną 1946 r. utworzył własny oddział, który jednak nie wszedł w struktury AKO. PUBP w Augustowie podejmował liczne próby zmierzające do likwidacji grupy „Pioruna”. Jesienią 1949 r. udało mu się zorganizować zasadzkę, z której ocalał tylko Stanisław Orłowski. „Piorun” nawiązał wówczas współpracę z oddziałem Edmunda Krysiuka i Eugeniusza Gołębińskiego, a potem z Edwardem Topczewskim ps. „Toporek”. Zginął 30 sierpnia 1952 r. w trakcie obławy zorganizowanej przez funkcjonariuszy UB i KBW.

Słowa kluczowe: Stanisław Orłowski ps. „Piorun”, Chłopska Straż, AK, AKO, konspiracja, obława augustowska, PUBP w Augustowie, KBW.

SUMMARY

Stanisław Orłowski, nick-named “Thunderbolt”, started his clandestine activity during the Second World War, first within the structure of the Peasants’ Guard, and from 1943 under the Home Army. He did not give up fighting for a free Poland after the Soviets’ entry to the district of Augustów in 1944. In spring 1946, he established his own unit; one, however, to be left outside of the structure of the Citizens’ Home Army. The Poviatic Office of the Public Security in Augustów made multiple attempts to crack down on the group led by the “Thunderbolt”. During autumn 1949, it managed to set up an ambush which nobody but Stanisław Orłowski managed to survive. At that time, “Thunderbolt” started cooperating with the unit of Edmund Krysiuk and Eugeniusz Gołębiński, and afterwards with Edward Topczewski, nick-named the “Hatchet”. He was killed on 30th August 1952 during a manhunt launched by officers of the Security Office and the Internal Security Corps.

Key words: Stanisław Orłowski nick-named “Thunderbolt”, Peasants’ Guard, Home Army, Citizens’ Home Army, clandestine activity, manhunt of Augustów, Poviatic Office of the Public Security in Augustów, Internal Security Corps.